

doops gezind plus

- 2 om te beginnen
- 3 vanuit de stilte
- 4-6 overdenking
Ritme & confetti
- 7 open ruimte
Klimaat: groen of geel?
- 8 zegenrijk

Groen + Geel

VOORAF

Machteld Stam

De coronacrisis leidt tot een kort lontje, lees ik in de krant. Ik moet bekennen dat ik er inderdaad soms last van heb. En ik zie het ook bij anderen. Bijvoorbeeld in de supermarkt waar ik boodschappen doe. 'Dat was vijftig centimeter', snauwt een vrouw buiten bij de winkelkarretjes naar iemand die net iets te dicht achter haar langs loopt. Even later loop ik met mijn boodschappen naar huis. Aan het einde van de straat zie ik een vrouw kermend op straat liggen. Haar fiets ligt naast haar,

de wielen draaien nog. Een fietser die van de andere kant komt, remt, springt van zijn fiets en knielt bij de vrouw. Tegen die tijd dat ik passeer is de vrouw door de onbekende man in stabiele zijligging gelegd en zit hij dichtbij haar op kalmerende toon tegen haar te praten. Dat is minder dan vijftig centimeter, constateer ik. Ik bespeur een gevoel van opluchting dat in bijzondere omstandigheden met de coronamaatregelen niet zwart-wit wordt omgegaan.

BOEK

Machteld van Woerden

klimaatverandering

Wij leven in een tijd waarin veel mensen zichzelf tot expert verklaren op gebieden waar zij geen verstand van hebben. De huidige coronacrisis is er een voorbeeld van: ineens zijn gewone burgers virologen of microbiologen die het beter lijken te weten dan de experts. Datzelfde geldt voor de klimaatwetenschap en klimaatverandering. Allerlei ontkenkende verhalen blijven de ronde doen; mensen ventileren in de openbare ruimte hun persoonlijke mening waarbij ze doen voorkomen alsof ze verstand van zaken hebben. Helaas maken ook sommige politici zich hieraan schuldig. En juist dat is schadelijk voor milieu en klimaat, en dus voor onze toekomst.

Klimaatwetenschapper dr. ir. Bart Verheggen heeft jarenlang de moeite genomen om middels artikelen en een blog vele onjuiste klimaatbeweringen – lees ontkenningen – te ontzenuwen. Omdat hij zich niet langer groen en geel wilde ergeren aan de nonsens van de zogenaamde

klimaatseptici besloot hij tot het schrijven van het boekje *Wat iedereen moet weten over klimaatverandering*. Daarin maakt hij duidelijk hoe klimaatwetenschap werkt en met welke variabelen de wetenschappers rekening moeten houden. In heldere taal zet hij uiteen wat de wetenschappelijke consensus tot dusver is, en wat de kenmerken zijn van de zogenaamde wetenschapsontkenning. Hij legt uit wat het broeikaseffect is, wat de rol is van CO₂, en hoe ongelofelijk lang het duurt voordat CO₂ uit de atmosfeer verdwenen is. Ook besteedt hij aandacht aan de directe gevolgen van klimaatverandering op het weer, de natuur, de zeespiegel en onszelf.

Het vergt wel enige inspanning van de lezer(es) om alle argumenten, tabellen en schema's te volgen. Zo ingewikkeld is het klimaatprobleem nu eenmaal!

Wat iedereen zou moeten weten over klimaatverandering, Bart Verheggen, uitgeverij Prometheus, € 15,-

COLOFON

Doopsgezind Plus is een liturgische, pastorale uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit.

Doopsgezind Plus verschijnt zes keer per jaar, in het hart van het magazine *Doopsgezind NL*.

Redactie Kalle Brüsewitz, Ruud Mulder, Machteld Stam, Jeannette den Ouden en Machteld van Woerden
Ontwerp & opmaak Susan de Loor, Kantoordeloor Haarlem
Druk GBU printmedia
Oplage 5.425

Papier G-Print Proost & Brandt, FSC-gecertificeerd
Contact redactie Singel 454 | 1017 AW Amsterdam
T 020 623 09 14 | dn@doopsgezind.nl
www.doopsgezind.nl
© ADS 2020

gebed

*Midden in de onzekerheid
zoek ik houvast
laat mij schuilen bij u*

*Laat mijn binnenste
ook een schuilplaats zijn
voor u*

*een plek waar ik met u praten kan,
mijn eenzame gevoel
mag neerleggen
u laat mij toch niet in de steek!*

*Ik voel mij angstig
om datgene wat ik niet kan zien
maar mij wel bedreigt
u bent als een rots bij mij*

*ik voel mij onrustig
omdat ik mijn familie mis,
en al mijn dierbaren
u helpt mij vrede te vinden*

*ik voel mij gevangen
in het dagelijks afstand houden
in de bijna liefdeloze regels
u toont mij uw grote geduld*

*de toekomst is onduidelijk
er is veel dat ik niet begrijp
blijf bij mij, God,
voor dit innerlijk gesprek
waar ik mijn onzekerheid kan delen.*

Amen

Geïnspireerd door
Dietrich Bonhoeffer

Ritme & confetti

Elke lente zien we het gebeuren: de kale, zwarte takken en twijgen van de bomen transformeren in slechts enkele dagen.

Van een grillig transparant patroon waar we de blauwe lucht doorheen kunnen zien, veranderen ze in een rommelig groen bladerdak dat ons beschermt tegen zon en regen. En ook al moet de echte zomer nog komen, we weten allemaal dat straks het groene blad vergrijsst en uiteindelijk verkleurt naar geel (en rood en bruin), waarna de bladeren vallen en de takken weer haarscherp afsteken tegen de lucht.

Elk jaar voltrekt zich, althans in ons deel van de wereld, deze wonderlijke transformatie. Soms wat vroeger, soms wat later, maar altijd in een ritme waarop wij mensen meebewegen door de tijd. Het is het ritme van de seizoenen, maar ook het ritme van dag en nacht, van ochtendschemer en zonnekraacht, van eb en vloed. Het is het ritme van onze levensadem, in en uit.

Het is zo vanzelfsprekend dat we er niet bij stilstaan hoe dit ritme is verankerd in wie we zijn, en hoe het ons verbindt met alles wat ons omringt. Sterker nog: het ritme toont ons dat we deel zijn van alles wat leeft, groeit en voortdurend transformeert, en daarmee deel van de Geest van God die

dit alles in beweging brengt en steeds opnieuw vervult met wonderlijke levenskracht.

Alle grote religies in de wereld gaan over deze transformatie. De oude Egyptenaren, hindoes, boeddhisten, joden, christenen en moslims schrijven erover in hun heilige teksten. In de bijbel lezen we het vanaf de allereerste regel: alles is begonnen en begint steeds opnieuw met Gods Geest die zwevend bewegend aanwezig was én is. De Geest die spreekt: duisternis wordt licht, kolkende watermassa's worden land en zee, chaos wordt orde. Opdat leven mogelijk is.

Wellicht is het u ook opgevallen dat deze voortdurende transformatie ertoe leidt dat stilstand in de bijbel niet voorkomt. Mensen gaan van de ene plaats naar de andere, vrijwillig of gedwongen, op de vlucht, als balling of omdat ze geroepen worden door een stem. Mensen gaan en keren soms terug, om dan te ontdekken dat alles anders is, of anders zou moeten. Want niets blijft wat het is, ook de mensen niet. En dat is volgens de bijbel heel tof, want stilstand is gelijk aan sterven. Niet aan het natuurlijke sterven dat hoort bij het leven en dat noodzakelijk is om nieuw leven de ruimte te geven.

foto Jeremy Wong

zorgen voor je ziel in plaats van zorgen voor een eeuwig jong lichaam

Dat natuurlijke sterven is - volgens sommige teksten in de bijbel - immers ook een transformatie. De bijbel ageert slechts tegen het sterven *in* het leven. Sterven uit angst om te leven. Of sterven als leven zonder hart en ziel. Die vormen van sterven maken het leven dood, in plaats van ruimte te maken voor het leven van onszelf of het leven van anderen.

'Kies dan voor het leven', houdt God zelf ons in het boek Deuteronomium voor, 'voor uw eigen toekomst en die van uw nakomelingen' (hoofdstuk 30). God stelt ons leven hier in het licht van een

toekomst die verder gaat dan de onze. Onze nakomelingen... dat zijn onze kinderen, onze kleinkinderen en hun kinderen en kindskinderen. De toekomst is volgens de bijbel zoveel groter dan de jaren die ons tot onze dood gegeven zijn. Zeker, in de bijbel gaat het ook over het leven van elk mens afzonderlijk – ja zelfs over het leven van elk musje! – maar het wordt nooit particulier. Steeds wordt ons aangezegd dat we deel zijn van een geheel en dat niemand kan overleven buiten dat geheel. Ook dat musje niet, want het bijbelse geheel bestaat uit alle mensen, van vroeger en later, samen met alle andere levende wezens op aarde.

Meer en groter nog: in het eerste hoofdstuk van Genesis lezen we dat ook de hemellichamen, de zee en de aarde, de lucht en de diepste wateren behoren tot het geheel dat we schepping noemen. En volgens de traditie behoren niet alleen de zichtbare dingen tot de schepping, maar ook de onzichtbare dingen. Iedereen en alles hoort erbij!

Waar het nu om gaat is dat elk mens pas echt leeft en toekomst heeft, als hij of zij zich in het ritme voegt van die gehele schepping. Dat is iets anders dan de schepping willen beheersen of naar je hand zetten. De oosters-orthodoxe theologe Elizabeth Theokritoff beschrijft in haar boek *Living in God's Creation* dat we, als we echt christelijk willen leven, de aarde moeten bewonen op een manier waaruit *aandacht* blijkt voor de gehele schepping. Ik vind dat een inspirerende gedachte, hoewel haar uitspraak volgens mij evenzeer geldt voor wie zich niet christelijk noemt. Aandacht geven kunnen we allemaal, toch? Het klinkt als dichtbij en praktisch. En zo beschrijft Theokritoff het ook.

Ze spreekt over aandacht geven aan alles, dus ook aan de kleinste dingen. Ik denk dan aan tijd nemen om te luisteren naar hoe de merel zingt in de avondschemering, maar ook aan hoe we omgaan met de restjes in de ijskast en waar we boodschappen doen. Tegelijk besef ik dat 'aandacht voor alles' eenvoudig klinkt, maar in de kern radicaal is. We kunnen niet soms wel en soms geen aandacht geven. Zoals het ook niet werkt als we slechts aandacht geven aan wat ons gemakkelijk afgaat en niet aan wat meer dan het gewone van ons vraagt.

Dat lijkt een zware opgave, maar we hoeven het niet 'te hoog of te ver' te zoeken (Deuteronomium hoofdstuk 30, vers 12). Leven in harmonie met het ritme van de schepping is misschien wel veel eenvoudiger dan hoe we nu met z'n allen door de wereld razen en graaien. Elisabeth Theokritoff wijst in dit verband op de praktijken van de asceten in de vroege kerk. Moderne mensen zijn geneigd om ascese op te vatten als zelfkastijding en afzien. Maar in essentie gaat het volgens haar niet om afzien, maar om uitzien. Uitzien naar 'zijn' in plaats van 'hebben', rust in plaats van meer en *nog meer* werken, naar zorgen voor je ziel in plaats van zorgen voor een eeuwig jong lichaam, naar delen met anderen in plaats van verspillen. Ascese gaat om onthechting met als doel ruimte te maken voor de dingen die ertoe doen. Het gaat dus *niet* om afstand doen van wat mooi, fijn en goed is, maar om steeds opnieuw te kiezen wat bijdraagt aan een *goed* leven voor al het geschapene, hier en nu. En daarmee aan een toekomst voor ons allen én hen die na ons komen.

Kortom, als we minder razen en meer leven, kunnen we leren luisteren naar het ritme van de schepping, de hartenklop van de natuur. Ik zie het voor me: hoe we dan als vrolijke asceten met elkaar een dansje maken op dat ritme, terwijl vanuit de hemel een feestelijke confettiregen in alle kleuren van de regenboog over ons wordt uitgestrooid. Groen en geel en nog veel meer... +

Geraadpleegd:
Groene Theologie van
T. van Montfoort,
Skandalon, 2019
(hoofdstuk 4)

*Groen ontluikt de aarde uit het slapend graan
nu de zon de zaden roept om op te staan
Liefde staat op, wordt wakker uit de dood
Liefde draagt als koren, halmen vol en groot.*

*Onder steen bedolven lijkt de liefde Gods
Rest haar niets dan rusten in de harde rots?
Diep in het graf is Hij de weg gegaan
Van het zaad dat stervend nieuw ontkiemt tot graan.*

*Zaad van God, verloren in de harde steen
en in ons hart, in doornen, vruchteloos alleen
heen is de nacht, de derde dag breekt aan
Liefde staat te wuiven als het groene graan.*

Sytze de Vries
Lied 625 (Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk)

Marijke van Duin neemt voor de Wereldraad van Kerken deel aan de jaarlijkse VN-klimaatconferenties. Hoe houdt ze het vol?

Wat zijn de hardnekkigste problemen?

'De manier waarop de wereldeconomie is georganiseerd. Die is gebaseerd op fossiele energie: kolen, olie en aardgas, dat veel broeikasgas CO₂ uitstoot waardoor de aarde opwarmt. Verder eten we teveel vlees en kappen we veel teveel (regen) woud, terwijl bossen heel belangrijk zijn voor de opname van CO₂. Het ergerlijkste is dat we dit alles al vele decennia weten, maar de politiek het heeft laten afweten.'

Wat doe je zelf aangaande klimaat en duurzaamheid?

'Ik rijd en vlieg zo weinig mogelijk, gebruik groene energie, eet heel weinig vlees en probeer tweedehands spullen te kopen. Verder compenseer ik al zo'n tien jaar mijn te grote CO₂-voetafdruk via Fair Climate Fund, een Nederlandse NGO die lang verbonden is geweest met ICCO.'

Wat zou de coronacrisis voor de klimaatsituatie in de wereld kunnen betekenen?

'Corona biedt ons de kans het roer radicaal om te gooien. De wereldeconomie krijgt momenteel zware klappen. Er zouden nú duurzaamheidseisen aan bedrijven gesteld moeten worden om in aanmerking te komen voor overheidssteun. Daar wordt internationaal ook voor gepleit door gerenommeerde economen.'

Klimaat: groen of geel?

Hoe blijf je mentaal gezond als je al een kwart eeuw bezighoudt met wat algemeen gezien wordt als het grootste probleem van de mensheid?

In mijn omgeving lijken steeds meer mensen bewust bezig met klimaat en duurzaamheid. Merk jij dat ook?

'Ja, maar dat gebeurt nog teveel op kleine schaal. Wat we nodig hebben is een grote transitie en die moet centraal aangestuurd worden. Anders gaat het allemaal veel te langzaam.'

Je ziet de wereld al decennia de verkeerde kant op gaan. Hoe ga je daarmee om, hoe voorkom je dat je gefrustreerd raakt?

'Gefrustreerd was ik al, een jaar of tien geleden. Toen heb ik vier jaar dieptepsychologie gestudeerd waardoor ik begon te begrijpen waarom het allemaal zolang duurt. Zolang wij mensen niet beseffen, niet voelen, dat wij deel uitmaken van de natuur en daarmee moeten samenwerken in plaats van haar te vernietigen, zullen de noodzakelijke veranderingen uitblijven. Verder ben ik een halve boeddhist geworden; onthechting is heel belangrijk. Het besef dat ik de wereld niet kan veranderen is tot in mijn vezels doorgedrongen. Ook heb ik veel aan de doopsgezinde *Gelassenheit*: niet ik maar God bepaalt uiteindelijk wat er gebeurt. Hooguit ben ik een radertje, één van Zijn/Haar vele werktuigen. Zonder mijn geloof, óók in de inspiratie van de Heilige Geest, zou ik het niet (hebben) kunnen volhouden.' +

‘Wat zou het bijzonder zijn om haar weer terug te zien’, zei hij. ‘Dat beeld houd ik maar voor ogen en geeft mij troost, ook al is niets zeker.’

Hij was een vitale, intelligente man van in de tachtig en al meer dan dertig jaar weduwnaar. Na haar overlijden was hij alleen gebleven. Er waren geen kinderen. Toen ze rond de vijftig waren kochten ze een ecologisch boerderijtje, leefden daar sober en aten uit hun moestuin. Een eigen kringloop van geluk. Midden in hun tweede zomer daar, op een hete dag, bezweek zij plotseling aan een hartaanval. Intens was zijn verdriet geweest, het gemis. En al waren de scherpste kanten ervan af, hij droeg het verlies zijn leven lang met zich mee. Nu wachtte hij op een risicovolle ingreep.

Hij besepte dat hij nu zelf bij die laatste grens zou kunnen komen. Ineens vertelde hij over de laatste dagen van zijn moeder. Zij had hem ooit toevertrouwd dat zij nog steeds kon verlangen naar een weerzien met haar overleden man, zijn vader. ‘Maar dat schijn je tegenwoordig niet meer te mogen geloven’, had zij eraan toegevoegd. ‘Nou, mam’, had hij gezegd, ‘geloof jij dat nou maar rustig en trek je van niemand iets aan.’ De tranen kwamen aan de oppervlakte. ‘En nu zeg ik het op mijn beurt: wat zou het bijzonder zijn om mijn vrouw aan gene zijde terug te zien. Aan

haar graf vind ik eigenlijk alleen maar lege stilte... en dit beeld geeft mij rust.’

Het was zijn verlangen dat hem dit deed geloven. Zijn geluk thuis was hij kwijtgeraakt, hij moest alleen verder. ‘Thuis’ riep nog altijd herinneringen op aan die gelukkige tijd samen. ‘Thuiskomen’ was voor hem in ultieme zin: weer verenigd worden met zijn geliefde echtgenote. De kringloop was dan weer gesloten, de cirkel rond. Ik besepte hoe sterk het beeld van ‘thuiskomen’ een rol kan spelen als de grens van het leven in zicht komt. In gesprekken met patiënten over het levenseinde is het bieden van een ruimte waarin zij ‘thuis’ kunnen komen, belangrijk. ‘Thuis’ in hun eigen levensverhaal door de balans op te maken, door stil te staan bij de kruispunten in hun leven, door woorden te geven aan wat onaf is gebleven. Door soms over persoonlijke ervaringen te spreken die nog nooit eerder met een ander gedeeld konden worden.

Zo kon ik aansluiten bij wat deze patiënt vertelde over het verlangen naar zijn vrouw, over die laatste grens heen. We weten niets met zekerheid over het land aan gene zijde, maar mogen alle beelden gebruiken die bij ons opkomen om rust te vinden, troost, aanvaarding – om thuis te komen. ‘Eens komt de grote zomer...’ (Lied 747). +